

SAVREMENA STRATEGIJA ODVRAĆANJA I AKCIJE

Prilikom nedavne posete našoj zemlji francuski general Andre Bofr, direktor časopisa „Stratégie” — organa francuskog Instituta za strategijske studije, održao je nekoliko predavanja starešinskom sastavu naše Armije.

Odazivajući se na molbu naše redakcije, general Bofr je dao odobrenje da se u „Vojnom delu” objavi integralni tekst njegovog predavanja održanog u VVA 30. septembra 1969. godine.

Tema „Savremena strategija odvracanja i akcije” je veoma obimna, što me primorava da samo rezimiram materijal iznet u mojim trima knjigama.¹ Prema tome, moraću se držati samo opštih linija. Svoja razmatranja podeliću na tri dela: opšti pogled na strategiju, strategija odvracanja i, najzad, strategija akcije.

OPŠTI POGLED NA STRATEGIJU

Šta je to strategija? To nije *taktika* usmerena na najbolju upotrebu oružja na zemljištu, niti *logistika* koja se bavi logikom pokreta i snabdevanja. To nije ni ono što je u svoje vreme proglašavala klasična definicija Klauzeviceva: „Veština upotrebe vojnih snaga radi postizanja ciljeva koje je utvrdila politika”. Ta definicija je isuviše uska da bi uzela u obzir razne pojave — u svojoj njihovoj složenosti. Ona koju smatram ispravnom bila bi sledeća: strategija je veština upotrebe *snaga* (sile) u postizanju ciljeva koje je utvrdila politika. Skrećem pažnju da govorim o *snazi* (sili) u opštem smislu, a ne samo o vojnim snagama. Stoga strategija, umesto da se ograničava na veštinu prinude pomoću vojnih sredstava, proširuje se da bi uključila sva sredstva prinude, počevši od nuklearne pretnje i oružanih snaga do političkih, psiholoških i diplomatskih sredstava. Ono što treba da pogodi svojim dejstvom

¹ „Uvod u strategiju”, „Odvraćanje i strategija”, „Strategija akcije”.

ne moraju obavezno biti protivnikove oružane snage, već njegova volja. Od tog trenutka strategija počiva na apstraktnoj igri koja proizilazi iz suprotstavljanja dveju volja. *To je veština dijalektike suprotstavljenih volja, uz upotrebu snage, radi rešavanja njihovog sukoba.* Kada se dve zemlje nalaze u sukobu, onda je to veština međunarodnog zahvata.

Ovaj zaključak će biti još jasniji ako se ispita kakav može biti *cilj strategije*. Njen cilj je odluka, to jest da protivnik prihvati uslove koje želimo da mu nametnemo. Prema tome, odluka predstavlja događaj psihološkog karaktera koji se želi postići: ubediti protivnika da bi angažovanje ili nastavljajanje borbe bilo uzaludno.

Taj cilj se može postići vojnom pobedom. No, ona često nije neophodna, a ponekad je i nemogućna (primeri rata u Alžiru i Vijetnamu). Bilo je čak i primera da potpuna vojna pobeda nije dovela do odluke (izraelsko-arapski sukob). Ako se stavimo u položaj protivnika i analiziramo njegovu psihologiju, moći ćemo pravilno da procenimo odlučujuće faktore i isto tako da razmišljamo o problemima koje postavljaju nuklearna oružja, kao i oni ma koji proističu iz narodnih ratova.

Stoga bi opšta definicija strategije bila sledeća: *postići odluku stvaranjem ili eksploatacijom takve situacije koja bi dovela do moralne dezintegracije protivnika.*

Veština će se sastojati u tome da se učini izbor među raspoloživim sredstvima i kombinuje njihova akcija radi postizanja jedinstvenog psihološkog rezultata koji bi bio u stanju da ostvari odlučujući moralni efekat. Videćemo primenu ovoga kada budemo proučavali strategiju odvratanja i akcije.

Želim odmah da naglasim da će, s obzirom na mogućnosti i izabrana sredstva, doći do veoma različitih strategija. Ponekad će to biti *neposredna strategija*, kod koje se odluka postiže vojnim snagama, bilo silovitim vojnim sukobom prema Klauzevicevom modelu, bilo ograničenim i perifernim vojnim akcijama, kao, na primer, u krimskom ratu. Nasuprot tome, ponekad će se morati pribeci *posrednoj strategiji*, u kojoj odluka uglavnom proizilazi iz nevojnih faktora, bilo posrednim pritiscima ekonomskog, političkog ili diplomatskog karaktera — podržanim vojnom pretnjom, bilo totalnom borbom slabijeg vojnog intenziteta koja odgovara raznim tipovima narodnih ratova — oslobodilačkim, dekolonizatorskim.

Ova raznolikost pokazuje da ne postoji nikakav isključivi i jedinstveni model strategije. Svaka teorija koja bi težila da nametne takav model je pogrešna, jer svaki model odgovara čitavom sklopu posebnih uslova.

Ne bih želeo da ograničim ovaj brz osvrt na osnovne stavove o strategiji, a da ne kažem i nekoliko reči o njenoj *podeli*. Strategija kakvu sam definisao je viša, *totalna strategija*, ona o kojoj se brinu šefovi država i vlada. Ona pokreće i kombinuje čitav niz *opštih strategija* koje se tiču oružanih snaga, političke, ekonomske i diplomatske akcije. Svaka od ovih opštih strategija — vojna, politička, ekonomska ili diplomatska — pokreće i kombinuje razne

potčinjene strategije, na primer, za oružane snage: vazdušno-kop-nenu, vazdušno-pomorsku, nuklearnu. U podnožju piramide nalaze se *operativne strategije* koje igraju ulogu posrednika između strategije i taktike.

STRATEGIJA ODVRAĆANJA

Odvraćanje, koje je dobilo nove dimenzije pojavom nuklearnog oružja, predstavlja fenomen star koliko i svet. To je ono na šta su ciljali Rimljani svojom izrekom: „Ako želiš mir, spremaj se za rat”.

Cilj odvracanja je da se protivnik spreči u donošenju odluke — radi preduzimanja nečeg ozbiljnog — zahvaljujući opasnosti i pretnji koju predstavlja *postojanje* izvesnih sredstava. Odvracanje treba da postigne izvestan psihološki rezultat. Da bi se taj rezultat postigao, pretnja treba da bude dovoljno jaka i verodostojna. Tu se, dakle, radi o čisto psihološkoj operaciji.

Zasada su poznate tri vrste odvracanja: *nuklearno, odvracanje sposobnošću za klasičnu odbranu i moralno*. Analiziraćemo ih jedno za drugim.

1. Postojanje nuklearnog oružja stvorilo je novu situaciju. Ovo oružje ima strahovitu razornu moć i čovek ne može da se od njega efikasno brani. Prema tome, ono stvara *uverenje o uništenju* koje se može naučno proceniti (proračunati). To uverenje o uništenju je činilac koji se iskorišćava u okviru odvracanja.

U prvoj fazi, kada su SAD jedine posedovale nuklearno oružje, njihova pretnja je bila odlučujuća. Kada je, pak, SSSR razvio svoje nuklearno oružje, pretnja je postala recipročna. U tom trenutku došlo se do saznanja da bi onaj koji bi izvršio prvi nuklearni udar mogao steći odlučujuću prednost. To je ono što je nazvano „strahom od iznenadnog napada”, koji je bio veoma nezgodan pošto je izazivao veliku nesigurnost.

Da bi se tome našlo leka, pronađena je metoda „antiiznenađenja” (avioni u stalnom letu, sistem istaknutog osmatranja pomoću radara, eskadre spremne da polete nekoliko trenutaka posle uzbune itd., što je predstavljalo stalnu pretnju čak i u slučaju iznenađenja). Iznenadni napad je time prestao da bude rentabilan, ali se onda uvidelo da su montirani veoma osetljivi mehanizmi koji su sadržavali potencijalnu opasnost da dovedu do rata slučajnom greškom. Time je u suštini situacija postala veoma nestabilna. Ta nestabilnost je bila pojačana razvojem raketa. Vremenski termini su tada svedeni na nekoliko minuta. Kenedi je za tu opasnu situaciju našao lek stvaranjem snaga za odbijanje udara („*forces de riposte*”) koje su praktično bile nepovredive: nuklearne podmornice naoružane projektilima *Polaris*, kao i rakete *Minuteman* u podzemnim betonskim silosima. Ta nepovrediva snaga omogućavala je očekujući stav i otpočinjanje protivudara tek kada budu poznate stvarne činjenice. Rat slučajnom greškom nije više bio mogućan u onoj meri kao ranije.

SSSR je zatim razvio snage za odmazdu, i to nepovredive. Rezultat je bio da su dva protivnika bila uverena u *recipročno uništenje*. U tim uslovima, upotreba nuklearnog oružja nije više bila verovatna i nuklearno odvracanje je počelo da gubi vrednost.

Otada se nuklearna strategija, da bi očuvala uverljivost u verovatnoću upotrebe nuklearnog oružja, koncentrisala na psihološka sredstva. SSSR i Francuska su to učinili proglašavajući da se njihovi principi neće izmeniti i da će svaki napad povući za sobom uništavajuću odmazdu. To nije bilo racionalno, ali je omogućavalo stvaranje izvesne sumnje, odnosno odvracanja. SAD su, naprotiv, uzele suptilniju formulu: „Rat će biti nuklearan, ali ograničen, a to ograničenje će se podržavati ogromnom pretnjom snaga za odmazdu”. To je, po rečima Maknamare, bila strategija „ograničenja vlastitih šteta, uz pretnju sigurnog uništenja protivnika”. Ova evolucija doživljava još jednu fazu — diplomatsku: SAD i SSSR teže da se ostvari sporazum o ograničavanju strategijskog naoružanja. To je faza u kojoj danas živimo. Ona negoveštava opadanje značaja nuklearne strategije.

2. Pred ovakvom evolucijom mnogi su se vratili na odvracanje pomoću sposobnosti za klasičnu odbranu. U prošlosti to nije nikada bilo vrlo efikasno, jer klasično odvracanje povlači za sobom pojačavanje sredstava napada, znači trku u klasičnom naoružavanju. To, opet, kao što je bilo 1914. i 1939. godine, stvara nade u pobedu koje vode ratu.

Međutim, postoji sposobnost za odbranu koja sadrži veliki stepen odvracanja: to je sposobnost za vođenje *narodnog rata*. Iskustva iz Alžira i Vijetnama, posle onih koje je imala Jugoslavija, pokazala su da je narod koji se diže na ustanak i ume da se bori, nepobediv na svojoj teritoriji. *Materijalna i moralna priprema narodnog rata predstavlja moćno sredstvo odvracanja*.

3. Došlo je do pojave još jednog sredstva, veoma značajnog zbog postojanja međunarodnog javnog mnjenja i velike osetljivosti javnosti na informacije i radio. To je *moralno odvracanje*.

Sigurno je da svetsko javno mnjenje danas ima veoma veliki značaj. Ono teži da spreči agresije. To sredstvo nije dosada primenjivano izvan „zanatskog” nivoa, ali sam lično ubeđen u to da će se jako razviti i da će igrati sve veću ulogu — kao što se pokazalo i u čehoslovačkoj krizi.

STRATEGIJA AKCIJE

Kada se strategija primeni u akciji, ona stvara istoriju. Radi se, dakle, o jednoj stvari koja je u isto vreme delikatna i veoma ozbiljna.

Prvi čin akcije sastoji se u postavljanju dijagnoze o evoluciji koja je u toku — kako bi se uočile njene tendencije i iskoristile one koje su korisne, a neutralisale štetne.

Treba napomenuti da se u sadašnjem svetu svaka akcija reperkutuje na preko 120 zemalja; sve one imaju svoje interese i

svoje javno mnjenje o kome se mora voditi računa. Mora se, takođe, voditi računa o karakteristikama protivnika, psihologiji njegovih rukovodilaca, stanju njegovog javnog mnjenja i osetljivosti njegovih sredstava.

Na taj način se postepeno postavlja politička dijagnoza iz koje proizilaze *politički ciljevi*. Ti politički ciljevi se mogu postići na osnovu strategijske dijagnoze koja omogućava da se spoznaju protivnikova ranjiva mesta na koja se može dejstvovati. Odatle će, pak, proizići definicija *strategijskih ciljeva*. Da bi se ostvarili ti ciljevi, treba odrediti sredstva i faze koje će slediti jedna drugu, što predstavlja *plan akcije*. Sama akcija izvršiće se na neposredan ili posredan način.

Neposredan način biće odabran kada se raspolaze dovoljnim sredstvima za postizanje brzog uspeha. Nedavni primeri takve akcije jesu francusko-britanska operacija u Suecu (1956) i izrael-sko-arapski sukob (1967).

U takvim akcijama svi ostali načini dejstva (politički, diplomatski i ekonomski) moraju se pokrenuti radi podrške glavnoj akciji koja je vojnog karaktera, da bi se valorizovali postignuti uspesi i neutralisali eventualni otpori.

Kada raspoloživa vojna sredstva nemaju dovoljnu moć, pribegava se *posrednom načinu akcije*. To je najčešći oblik savremenih sukoba koji u dosta slučajeva nije dobro shvaćen.

Pošto se vojni potencijal protivnika ne može slomiti, potrebno je neposredno pogoditi njegovu volju za borbu, i to svim sredstvima. Time se neće postići poraz protivnika, već njegovo *iznu-ravanje*. Takva akcija zahteva mnogo vremena i dugotrajan napor. U okviru takve strategije su bili ratovi u Alžiru i Vijetnamu. Oni su se desili istovremeno na dva potpuno različita područja. Najpre na samom poprištu borbe: to je bio „*unutrašnji manevar*” oslobodilačkih snaga koji ne dovodi do odlučujuće vojne pobeđe; međutim, zahvaljujući postupcima gerile, koju treba razviti na najvećem mogućnom prostoru kako bi, u tesnom sadejstvu sa stanovništvom, razdvojila protivničke snage, treba nastojati da unutrašnji manevar istraje. Taj manevar mora da teži postizanju psiholoških rezultata, zahvaljujući dobro postavljenoj političkoj osnovi (to je ono što nisu shvatili Amerikanci u Vijetnamu).

Zahvaljujući unutrašnjem manevaru koji se nastavlja, moći će se razviti i akcija na međunarodnom planu — to je *spoljni manevar*. Njegov cilj će biti da okupi maksimalan broj simpatizera i obezbedi materijalnu pomoć, da bi se izvršio rastući pritisak na neprijatelja.

Posle izvesnog vremena, koji se meri i godinama, neprijatelj će tražiti kompromis. To je *faza pregovora*, koju sada vidimo u Vijetnamu. Međutim, time se ne može izboriti rešenje, već se samo može ubeđivati. To uzima mnogo vremena, strpljenja i volje.

Postoji još jedan oblik posrednog načina — to je tzv. akcija *grickanja po etapama*, koju je Hitler sa uspehom primenio od 1936. do 1939. god., ili Burgiba za oslobođenje Tunisa.

Zaključak. U ovom isuviše brzom osvrtu na strategiju mogao sam samo da pomenem razne koncepcije, postavljajući ih u izvestan logični okvir. Da bih zaključio, reći ću vam ono što smatram bitnim.

Nema dobre strategije bez totalne. Vojna strategija mora joj biti potčinjena. U vojnoj strategiji nuklearno odvracanje, koje je ranije bilo u velikoj modi, sada je u regresiji, ali ono ipak nameće ograničavanje sukoba. Odvracanje pomoću klasične, a naročito narodne odbrane, dobija sve veću vrednost, naročito s razvojem moralnog odvracanja.

Neposredan način u strategiji akcije pokazuje tendenciju da postane sve teži i može se konstatovati njegov relativan neuspeh kod Izraelaca. Danas se najčešće primenjuje akcija posrednim načinom. To je još nedovoljno poznat oblik rata, pa ga treba pažljivo proučavati. No, bez obzira na to o kakvoj se strategiji radi, mi vojnici moramo biti svesni da je politika ta koja dominira.

Posle održanog predavanja general Bofr je odgovarao na pitanja koja su mu slušaoci postavili:

Pitanje: General Bofr je u svojoj knjizi „Uvod u strategiju” podelio strategiju na totalnu, opštu i operativnu. U današnjem izlaganju on je u tu šemu uneo novu kategoriju; naime, u okviru opšte vojne strategije pomenuo je nuklearnu, vazdušno-kopnenu i vazdušno-pomorsku. Molim gospodina generala da objasni šta ga je rukovalo da unese tu izmenu.

Odgovor: Reč je o posebnim, specijalizovanim strategijama koje važe za posebne oblasti sukoba, zavisno od raspoloživih materijalnih sredstava, čije osobine stvaraju drukčiji sistem posledica u svakoj oblasti.

Pitanje: Kakva je razlika između operativne strategije i operativne veštine (operatike)?

Odgovor: Operativna strategija je nivo koji povezuje opštu strategijsku zamisao i njeno izvršenje, to je spona između opšte strategije i taktike i tehnike. Ona igra bitnu ulogu koja je često zapostavljena.

Pitanje: U svojoj knjizi „Uvod u strategiju” general Bofr je izrazio stanovište, i danas ga je ponovio, da je strategija veština. Poslednjih godina mnogi ugledni autori u svetu, i na Zapadu i na Istoku, zastupaju mišljenje da je ona i nauka.

Odgovor: U SSSR se više govori o nauci nego o veštini, a na Zapadu se više govori o veštini. To zavisi od toga kakva se specifična vrednost daje terminu nauka.

Pitanje: General Bofr zastupa mišljenje da je strategija danas, citiram njegove reči „sva u pripremama”, za razliku od ranije, opet citiram njegove reči, kada je bila „sva u izvršenju”. Molim gospodina generala da nam nešto više kaže o tome.

Odgovor: Sama akcija podrazumeva i pripremu. Koncepcija — priprema — izvršenje, sve to zajedno sačinjava akciju. Danas

je priprema postala važnija nego izvršenje, pošto materijalna sredstva imaju mnogo veću moć nego što je to bilo ranije. Isti je slučaj i na moralnom planu. Zemlji koja nije moralno pripremljena biće potrebno mnogo godina da bi mogla pripremiti ono što je propustila. Mada je priprema postala važnija nego ikada ranije, koncepcija je i danas najvažnija. Ako je pogrešna koncepcija, i priprema je rđava.

Pitanje: Kada se ima u vidu da postoje vojni savezi (NATO, VU i dr.), da li se danas može govoriti o nezavisnoj strategiji zemalja članica tih saveza?

Odgovor: U izboru politike i strategije postoje dve mogućnosti. Ako možete sami da preduzimate akciju, zauzimate nezavisan položaj i iz toga proizilazi niz posledica. Ako ne možete da deluje sami, iz toga proizilazi da vam je potreban nekakav savez, što ima i dobrih i rđavih strana, ali to je neophodnost.

Pitanje: Molio bih da nešto više kažete o sistemu teritorijalne odbrane zemlje. Kako zamišljate da treba organizovati taj sistem i šta podrazumevate pod narodnom milicijom, kakvi su njena uloga i odnos prema ostalim vojnim snagama.

Odgovor: Mislim da je teritorijalna odbrana u izvesnim situacijama izvanredno značajan, pa čak i najvažniji elemenat odbrane zemlje. Narodna milicija je jedan od elemenata kapitalnog značaja za unutrašnju odbranu teritorije, ali ne i jedini. Svaka zemlja ima svoj specifičan način organizacije i dejstva narodne milicije. Švajcarska i švedska armija, koje sam posetio, imaju nešto što Francuskoj ne bi odgovaralo, kao što i Jugoslavija ima nešto specifično. Prema tome, ne bi se mogao dati neki šablon. Osnovno je da stanovništvo oseća da može biti ugroženo ratom i da je zainteresovano za odbranu. Ne može nijedna zemlja da opstane ako narod nije duboko ubeđen da se može suprotstaviti protivniku jedino oružjem u ruci i borbom — odbranom.